

ВІДГУК

опонента – доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівна – на дисертацію Вилкова Сергія Валентиновича «Адміністративно-правові засади адвокатського самоврядування: теоретичні та праксеологічні аспекти», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

На тлі сучасної парадигми розвитку української держави адвокатура постає як один із визначальних правозахисних інститутів. В умовах інтеграційних процесів зростає нагальність осмислення значущості адвокатури як інтегральної складової демократичного устрою, гаранта забезпечення фундаментальних прав і свобод людини, а також важливого елементу внутрішньої організації громадянського суспільства. Ефективність забезпечення права на юридичний захист прав і свобод людини є вагомим критерієм оцінки рівня демократичної зрілості суспільства, що істотно залежить від якості функціонування механізмів адвокатського самоврядування в межах конкретного соціального контексту. Дослідження адміністративно-правових засад адвокатського самоврядування є особливо актуальним з огляду на необхідність конвергенції національного законодавства, що регулює адвокатську діяльність, з чинними міжнародними стандартами у цій професійній сфері.

Попри наявність нормативно-правових положень щодо адвокатського самоврядування як у вітчизняній, так і в зарубіжній правових системах, зазначений інститут перебуває на стадії становлення, формування дієвих правових норм, імплементація яких забезпечила б належне функціонування адвокатського самоврядування та відповідних процедур. На даному етапі розвитку національної правової системи відсутній чітко визначений механізм практичної реалізації цих норм. Отже, розробка такого механізму та його легітимізація шляхом удосконалення законодавчих норм у сфері функціонування адвокатського самоврядування є першочерговим завданням подальших науково-правових досліджень.

Відсутність системних адміністративно-правових досліджень цієї проблематики, наявність прогалин у чинному законодавстві, обумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження, присвяченого визначенню правової природи та сутності діяльності органів адвокатського самоврядування із врахуванням європейських стандартів забезпечення прав людини та з метою вироблення слушних пропозицій й рекомендацій до чинного законодавства.

З огляду на наведене обрана тема дисертаційного дослідження Вилкова Сергія Валентиновича є надзвичайно актуальною, як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Методологічні засади дослідження свідчать про належне володіння дисертантом загальними та спеціальними методами наукового пізнання. Було використано ряд методів, характерних для наукової роботи з юридичних наук: логіко-семантичний, аналізу і синтезу, порівняльно-правовий, системно-функціональний, метод групування, структурно-логічний тощо. Методи і прийоми доречно використані для формулювання авторських дефініцій, обґрунтування запропонованих висновків та рекомендацій щодо внесення змін до чинного адміністративного законодавства в частині удосконалення діяльності адвокатського самоврядування.

Наукові положення, рекомендації та висновки дослідження, проведеного С. В. Вилковим є належним чином обґрунтованими та достовірними, оскільки обумовлені використанням об'єктивних даних про стан організації та функціонування адвокатського самоврядування та відображають сучасний стан національного законодавства, яке регулює публічно-правові відносини, які виникають в процесі організації та функціонування інституту адвокатури; базуються на останніх наукових дослідженнях у галузі адміністративного права, теорії права й управління; враховують практичні результати органів адвокатського самоврядування.

Робота є першою спробою на науковому рівні представити концепцію адвокатського самоврядування через призму інституту делегування державою своїх публічно-владних повноважень. З урахуванням сучасних підходів,

наявних у юридичній науці С.В. Вилков формулює основні параметри проблеми, яка вирішується у дисертаційній праці, та концептуальні засади її розв'язання, а також спрямовує одержані результати на розробку питань, які пов'язані із забезпеченням основних прав та свобод людини й громадянина тощо.

Дисертантом визначено, що адвокатське самоврядування, спрямоване на забезпечення реалізації правових гарантій адвокатської діяльності, створення умов, за яких представники професійної спільноти адвокатів могли б виконувати свої професійні та морально-етичні обов'язки без будь-якого неправомірного втручання на належному рівні незалежності, забезпечення дотримання високого рівня професійних стандартів діяльності, зокрема шляхом визначення та підтвердження рівня належної фахової підготовленості осіб, які виявили намір приєднатися до професійної адвокатської спільноти, підвищення кваліфікації з метою безперервного професійного розвитку, вирішення питань дисциплінарної відповідальності, утвердження та дотримання морально-етичних установ адвокатської професії, представництва інтересів та захисту як публічної цінності інституту адвокатури в цілому, так і окремих його представників, налагодження конструктивного діалогу як всередині професійної адвокатської спільноти, так і з представниками влади, громадянського суспільства, а також міжнародної спільноти, зокрема в межах публічних дискусій з питань розвитку правової політики і досягнення цілей правосуддя.

Доцільно підтримати позицію дисертанта, що головними суб'єктами корпоративної нормотворчості органів адвокатського самоврядування є: 1) з'їзд адвокатів України, як вищий орган, до компетенції якого віднесено затвердження: а) статуту Національної асоціації адвокатів України; б) правил адвокатської етики; в) положень про Раду адвокатів України, Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, Вищу ревізійну комісію адвокатури; 2) рада адвокатів України, яка затверджує положення та регламенти регіональних органів адвокатського самоврядування, а також

приймає рішення, спрямовані на забезпечення різних організаційно-технічних, освітньо-кваліфікаційних, фінансових, інформаційних та інших аспектів внутрішнього функціонування адвокатської спільноти.

Констатовано, що в площині самоврядування адвокатури делегування повноважень слід розглядати не лише в контексті Кодексу адміністративного судочинства як делегування державою владних повноважень органам адвокатського самоврядування, але й, виходячи із сутності адвокатського самоврядування як прояву представницької демократії, – як основу самоврядного управління в адвокатурі, що ґрунтується на делегуванні адвокатами повноважень обраним представникам в органи адвокатського самоврядування, які виражають їх інтереси та ухвалюють рішення задля забезпечення виконання завдань адвокатського самоврядування.

Виокремлено та схарактеризовано правовий статус органів адвокатського самоврядування, який за своїм характером є публічно-правовим, що обумовлено єдиною метою функціонування системи суб'єктів адвокатського самоврядування, спрямованого на забезпечення публічного інтересу, водночас їх правове становище в системі публічно-правових зв'язків не є однорідним, адже визначається різновекторним функціональним призначенням відповідних органів в системі суб'єктів адвокатського самоврядування.

Дисертантом визначено, що адвокати відповідних регіонів повинні мати право самостійно вирішувати питання регіонального значення через обрані ними органи адвокатського самоврядування, що зменшить централізований вплив та загалом відповідатиме сутності самоврядного управління в адвокатурі як прояву демократії. Обґрунтовується доцільність закріплення повноважень щодо затвердження порядку висування та обрання делегатів конференції адвокатів регіону, регламенту конференції адвокатів регіону за радою адвокатів регіону, а положень та регламентів ради адвокатів регіону, кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, ревізійної комісії адвокатів регіону – за конференцією адвокатів регіонів як вищим регіональним органом адвокатського самоврядування.

Констатовано, що функціонування суб'єктів адвокатського самоврядування відповідає основним класичним властивостям системності, зокрема таким як комплексність (сукупність елементів), цілісність, емерджентність, організована впорядкованість, мережа взаємозв'язків між елементами (підсистемами), єдина цілеспрямованість, синергізм.

Дисертантом доведено, що поняття «організаційна форма адвокатського самоврядування» знаходиться у площині варіацій органів адвокатського самоврядування, а відтак має окреслювати вид суб'єкта, відображати сутнісні зовнішньо-організаційні та інституційні параметри, формалізовані в певній моделі функціонування типологічно подібних суб'єктів.

Обґрунтовано унікальність повноважень органів адвокатського самоврядування, що полягає в поєднанні делегованих державою функцій із внутрішньо професійною автономією, що дозволяє цим органам діяти одночасно як суб'єктам публічного управління і як представникам незалежного професійного середовища, що створює передумови для становлення адвокатури як правозахисного інституту та ключового механізму демократичного балансу між державою, суспільством і особою.

Констатовано, що адміністративні форми діяльності адвокатського самоврядування є дещо іншою категорією, та розкривають зовнішній прояв діяльності суб'єктної структури адвокатського самоврядування. До адміністративних форм діяльності адвокатського самоврядування віднесено: 1) видання нормативних актів; 2) видання індивідуальних актів; 3) укладення адміністративних договорів; 4) здійснення матеріально-технічних операцій; 5) учинення юридично значущих адміністративних дій.

Дисертантом з'ясовано зміст та правову природу адміністративних процедур у діяльності адвокатського самоврядування, які поєднують у собі елементи адміністративного регулювання та саморегулювання, оскільки з одного боку, ґрунтуються на вимогах законодавства, а з іншого – формуються та реалізуються органами адвокатського самоврядування, що діють автономно від державних органів влади. Сутність процедур полягає у забезпеченні балансу

між публічним інтересом та незалежністю адвокатури, що виражається через внутрішньо-організаційні механізми регламентації діяльності адвокатів та гарантії їхніх професійних прав у рамках встановлених адміністративно-правових процедур.

Дисертантом відстоюється позиція, що обов'язковості рішень органів адвокатського самоврядування є ключовим елементом гарантії її інституційної незалежності, та водночас означає, що ухвалені відповідними органами рішення мають юридичну силу для всіх адвокатів, незалежно від їх особистого ставлення чи участі в діяльності самоврядних структур.

Констатовано, що контроль за діяльністю органів адвокатського самоврядування здійснюється у різних формах, включаючи правову перевірку, аналіз і моніторинг практик, аудит адміністративної діяльності. Наголошено, що громадський контроль за діяльністю органів адвокатського самоврядування може виражатися через персональну правозахисну ініціативу громадян, які використовують апеляційний механізм оскарження рішень органів адвокатського самоврядування для висловлення публічного сумніву щодо об'єктивності та доброчесності внутрішнього рішення органу адвокатського самоврядування.

Доведено, що суб'єктами права на оскарження рішень органів адвокатського самоврядування є особи, процесуальні права та/або законні інтереси яких безпосередньо або опосередковано зачіпаються такими рішеннями.

Дисертантом обґрунтовано необхідність вироблення додаткового міжнародного правового механізму відслідковування стану національних адвокатур та впливу на якість адвокатського самоврядування як перспективного засобу підтримання належного функціонування інституту адвокатури.

Безумовно позитивно оцінюючи дисертацію Вилкова Сергія Валентиновича, доцільно зупинитися на ряді її дискусійних положень.

1. У підрозділі 1.3 «Правові засади функціонування органів адвокатського

самоврядування» визначено головні суб'єкти корпоративної нормотворчості органів адвокатського самоврядування та наголошено, що значна частина різних аспектів їх організації та діяльності деталізується шляхом корпоративної нормотворчості. У зв'язку з цим, виникає питання як повноваження органів адвокатського самоврядування корелюються із Законом України «Про правотворчу діяльність» в частині ухвалення корпоративних актів.

2. У підрозділі 3.3 «Адміністративні процедури в діяльності адвокатського самоврядування» дисертантом досліджено процедуру дисциплінарного провадження в системі адвокатського самоврядування. Дисертантом, зокрема звертається увага, що рішення про порушення дисциплінарної справи або про відмову в порушенні дисциплінарної справи може бути оскаржено до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду. Під час захисту хотілось би почути позицію дисертанта про межу між відкриттям справи та притяганням адвоката до відповідальності, а також місце судового контролю.

3. У підрозділі 4.1 «Державний контроль за діяльністю органів адвокатського самоврядування» дисертант серед суб'єктів державного контролю вказує Національне агентство з питань запобігання корупції. Але, аналіз даного підрозділу засвідчує позицію дисертанта в тому, що адвокати в силу закону не можуть бути суб'єктами декларування. В дійсності, закон України «Про запобігання корупції» прямо не визначає органи адвокатського самоврядування суб'єктами, на яких поширюється дія зазначеного закону. Однак, якщо проаналізувати закон, можна впевнено визначити, що діяльність органів адвокатського самоврядування має бути здійснена відповідно до антикорупційного законодавства.

4. У підрозділі 5.1 «Зарубіжний досвід організації та функціонування незалежних самоврядних органів адвокатури та можливість його адаптації в національну правову систему» дисертант констатує, що інститут адвокатури в країнах Європи налічує різні концепції та методи реалізації поставлених перед нею завдань. Але всі вони перевірені часом та практикою на протязі десятиків, а

подекуди і навіть сотень років, впродовж яких формувалася правова система країн Європи. В той же час, дисертант звертає увагу, що модель адвокатського самоврядування, запроваджена законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 року, є результатом євроінтеграційних прагнень держави та відповідає ключовим європейським стандартам. Під час захисту хотілось би почути більш детальнішу позицію з цього приводу.

5. Цілком зрозуміло, що дисертаційна робота присвячена дослідженню діяльності органів адвокатського самоврядування. Натомість, враховуючи навіть це, уявляється, що дисертація дещо перевантажена детальним розглядом суто теоретичних питань.

Зазначене не впливає на позитивну оцінку виконаної роботи, підкреслює її новаторський характер та складність предмету наукового дослідження.

Загальний висновок – дисертація Вилкова Сергія Валентиновича «Адміністративно-правові засади адвокатського самоврядування: теоретичні та праксеологічні аспекти» є завершеною самостійною працею, в якій отримано ряд нових науково обґрунтованих теоретичних результатів, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему формування теоретичної моделі адміністративно-правового регулювання адвокатського самоврядування та має значення для розвитку науки адміністративного права. Дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.01.2021 № 1197, а її автор – Вилков Сергій Валентинович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Опонент:

**голова громадської організації
«Інформаційно-аналітичний
центр «Сучасне аерокосмічне право»»
доктор юридичних наук, професор**

Лариса СОРОКА